

S a ž e t a k

Marija-Ana Dürriegl, Zagreb

UDK 801.3:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 28. veljače 1988.

Hungarianisms in Standard Croatian

In his book *Ungarische Elemente in Serbokriatischen*, L. Hadrovics states there are over 800 hungarianisms in Serbo-Croatian. They are analyzed in this paper for their current use in standard Croatian. The verdict is that some twenty are true hungarianisms, with about twenty more spurious (those where Hungarian was merely the intermediary language).

KIVIJA, KAO U SEGETU KOD TROGIRA

Danijel Alerić

Posljednjih se godina na našim tržnicama i u prodavaonicama može vidjeti svakakvo voće. Ono nam je dobro poznato po izgledu, mirisu i okusu, ali još više po nazivu. Ima tu čak i voća koje se u nas nije nikad proizvodilo, ali je po imenu odavna poznato (datula, banana, ananas, kokos).

U najnovije vrijeme pogled, međutim, privlači jedna, dosad u nas neviđena vrsta voća, koje, osim među stručnjacima, nije bilo poznato ni po nazivu. Rađa ga voćka povijuša koja potječe iz Kine, ali se odnedavna s uspjehom uzgaja i u našim primorskim krajevima. Znanstveno joj je ime *Actinidia chinensis*. Na engleskom govornom području ta se voćka, odnosno njezin plod, zove *kiwi*, *kiwi berry*, *Chinese gooseberry* ili *yang-tao*.¹ Od tih je naziva posljednji (*yang-tao*) bez sumnje preuzet iz kineskoga jezika, dok je pretposljednji (*Chinese gooseberry* "kineski ogrozd") sigurno engleskoga porijekla. Gdje je i kako nastao engleski fitonim *kiwi*, odnosno *kiwi berry*, nije mi poznato. Istina je da se on podudara s engleskim (izvorno maorskim) zoonimom *kiwi* 'novozelandska ptica trkačica, kivikalac, *Apteryx australis*', ali nije sigurno da je nastao baš od njega.

Naziv *kiwi* u tome engleskom obliku redovito se susreće i na natpisima kojima se u nas reklamira prodaja plodova te biljke. Prodavači se, a i rijetki, imućni kupci i mnogi radoznalci trude da ga izgovore u obliku *kîvi*, *kîvi* ili *kîvi*.

Dakako, o tom je novom voću, za koje još ne zna ni velika, tridesetotomna *Encyclopedia Britannica* tiskana g. 1943–1973, pisano više puta u našim novinama. Po sjećanju prof. dr. Stjepana Babića u zagrebačkom je *Vjesniku* nedavno pisalo da se ono zove *kivi* ili *aktinidija*. * Dr. Petar Šimunović sjeća se, međutim, da je u zagrebačkom *Vjesniku*, ili možda negdje drugdje, nedavno pisalo da se zove *kivika*. Nešto prije nego što sam čuo za te novinske članke hodao sam jednom od najpoznatijih zagrebačkih ulica. Pogled mi se

¹ Usp. *The Encyclopedia Americana*, 1984, s. v. *kiwi*.

* Pošto je članak već bio predan uredništvu i pripremljen za tisak u *Vjesniku* se opet pojavio članak o toj biljci pod naslovom *Sadnja aktinidije* (13. 3. 1988. 14.). Autor, Stanislav Štambuk, dipl. inž. stručni suradnik Zavoda za voćarstvo Fakulteta poljoprivrednih znanosti u Zagrebu, članak počinje ovako: „Aktinidija – kiwi ili Yang tao, novija je voćna vrsta, koja se u nas počela uzgajati posljednjih godina.” Dalje u članku upotrebljava samo naziv aktinidija. (S. B.)

odjednom zaustavi u izlogu prodavaonice voća i povrća, na otvorenoj originalnoj gajbi punoj smeđega voća o kojem je riječ. Nad voćem je stajao list papira, a na njemu rukom ispisan krupni, crveni natpis *kiwi*. U voću sam, međutim, ugledao i originalni tiskani listić s podacima o proizvođaču i vrsti proizvoda. Pisalo je da je proizvođač voća poljoprivredna zadruga iz Segeta kod Trogira i da se u gajbi nalaze – *kivije*.

Ovdje se javlja pitanje koji je između spomenutih naziva najprikladniji za upotrebu u hrvatskom književnom jeziku: *aktinidija*, *kivi*, *kivika* ili *kivija*.

Naziv *aktinidija* boluje od velike mane. To je naziv koji je nastao prilagodbom dijela znanstvenoga, latinskoga naziva *Actinidia chinensis*. U evropskim jezicima takvi se nazivi za kulturne biljke redovito ne susreću. Kulturne biljke i njihovi plodovi obično dobivaju naziv koji nastaje prilagodbom onoga naziva što je uobičajen u jeziku naroda preko kojega se biljka i njezin plod upoznaje (usp. grč. *kydonion* > lat. *cydoneum* > *gdunja* > *gunja* ili *dunja*; lat. *persica* > *breskva* ili *praska*; tur. *kaysi* > *kajsija*). Iz toga se može zaključiti kako sugestija jezičnoga stručnjaka da se u hrvatskom književnom jeziku prihvatiti naziv *aktinidija*, dakako, s akcentom *aktinidija*, jednostavno – ne bi bila prihvaćena.

Ni naziv *kivi*, gen. *kivija*, nije bez veće mane. Smeta mu ono završno –i-. Istina, u naš se je književni jezik u novije doba uvuklo više tuđih, uglavnom engleskih i francuskih imenica na –i: *bikini*, *brendi*, *debi*, *dendi*, *derbi*, *hipi*, *hobi*, *Jenki*, *jeti*, *kiri*, *kivi* 'novozelandska ptica trkačica', *kolibri*, *kombi*, *kroki*, *krombi*, *ledi*, *okapi*, *poni*, *potpuri*, *ragbi*, *reli*, *remi*, *taksi*, *viski žiri*...² U jednoj od novijih gramatika donosi se i cjelovit obrazac po kojem bi trebalo deklinirati bar one od njih koje se mogu strpati u imenice muškog roda.³ Ne spominje se, međutim, činjenica da ih naš jezik koliko-toliko podnosi samo dok im je upotreba ograničena na jedninu. Koje se od njih moraju češće upotrebljavati u množini, one obično poprimaju drukčiji oblik, oblik koji je posve prilagođen duhu našega jezika: *hipi* > *hipijevac*⁴ ili *hipik*⁵, *kivi* 'novozelandska ptica trkačica' > *kivikalac*,⁶ *kolibri* > *kolibar* ili *kolibrić*,⁷ *okapi* > *okapija*...⁸ Dakako, to je zato što se tudice na –i već same po sebi osjećaju kao množinski oblici, pa se dodavanje još jednoga –i (odnosno –i) u nominativu množine doživljava kao jezično nasilje. Kako se i nazivi za voće često upotrebljavaju u

² Poseban su problem pomodna osobna imena toga tipa: *Miki*, *Rudi*, *Fredi*, *Meri*, *Gabi*, *Viki*... (o njima P. Šimunović, *Pomodna osobna imena i njihovo ponašanje u jeziku*, Jezik, god. XII, Zagreb 1964 –1965, str. 137. i d.; tiskano i u P. Šimunović, *Naša prezimena*, Zagreb 1985, str. 266. i d.). O tome koliko su se takva imena udomačila npr. u Zagrebu, svjedoči činjenica da je simpatična mala vjeverica koja je služila kao maskota posljednje univerzijade bila službeno prozvana ne očekivanim hrvatskim hipokoristikom *Zaga* (: *Zagreb*), nego imenom *Zagi*, koje je onda silom ugurano među imenice muškoga roda (*naš Zagi!*).

³ Usp. E. Barić i dr., *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb 1979, str. 80.

⁴ Usp. V. Putanec, *Francusko-hrvatski ili srpski rječnik*, IV. izdanje, Zagreb 1987, s. v. *hippie*.

⁵ Tako češće u zagrebačkim novinama, ali, na žalost, trenutačno nemam nijedne pismene potvrde.

⁶ Usp. B. Klaić, *Veliki rječnik stranih riječi, izraza i kratica*, Zagreb 1974, s. v. *kivi*: R. Filipović, *Englesko-hrvatski rječnik*, VI. izdanje, Zagreb 1971, s. v. *kiwi*, gdje se ta riječ prevodi sintagmom *kivikalac novozelandski*. – Zoonim *kivikalac* duhovito je izveden od onomatopjeskoga glagola *kivikati koji počiva na onomatopeji *kivi* < engl. (maor.) *kiwi*, prema kojoj je u engleskom (maorskom) jeziku nastao i naziv za pticu koja „kiviče”.

⁷ Usp. B. Klaić, o. c., s. *kolibar*.

⁸ Ib., s. v. *okapi*.

množinskom obliku, možda i češće nego u jedninskom, jasno je zašto naziv *kivi* nije prikladan za književnu upotrebu.

Preostaje, dakle, da se za upotrebu u hrvatskom književnom jeziku preporuči ili naziv *kivika* ili naziv *kivija*.

Naziv *kivika* načinjen je od osnove *kiv-* s pomoću nastavka *-ika*, po uzoru na biljne nazive *crnika*, *čemerika*, *gomoljika*, *konopljika*, *mlječika*, *paprika*, *uljika*... Načinjen je upravo na isti način na koji je svojedobno prof. Babić bio načinio riječ *limunika* i preporučio je u *Jeziku* kao zamjenicu za engleski naziv *grape-fruit*.⁹

Naziv *kivija* načinjen je od proširene osnove *kivij-* s pomoću nastavka *-a*. Na sličan su način prahrvatskosrpske imenice **sodi*, **tepićii* zadobile današnji oblik *sudija*, *tepića*. Tako su i mnoge turske imenice ušle u hrvatski i srpski jezik: *avli* > *avlija*, *bekri* > *bekrija*, *civi* > *čivija*, *guveyi* > *đuvegija*, *haci* > *hadžija*, *kadi* > *kadija*, *raki* > *rakija*, *Sarayli* > *Sarajlija*, *seki* > *sećija*, *tepsi* > *tepsija*, *terzi* > *terzija*... Među tim imenicama ima i onih kojima se označuju voćke i voće: *gulabi* > *đulabija* 'vrsta slatke i sočne crvene jabuke' (sjetimo se *Đulabija* hrvatskoga pjesnika Stanka Vraza!), *sinobi* > *senabija* 'vrsta slatke jesenske jabuke', *zerdali* > *zerdelija* 'vrsta rane šljive', *kaysi* > *kajsija* 'marelica, Prunus armeniaca'... Od njih je naziv *kajsija* uobičajen i u hrvatskom književnom jeziku.¹⁰ Napokon, tako se u novije vrijeme spomenuti afrički zoonim *okapi* 'kopitar iz porodice žirafa, Okapia johnstoni', koji je k nama dopro vjerojatno preko engl. ili franc. *okapi*, sve više standardizira u obliku *okapija*, u kojem je, kako se vidi, standardiziran i u znanstvenom, latinskom nazivu.

Oba su, dakle, naziva – i *kivika* i *kivija* – tvorbeno ispravna. Ipak, za upotrebu u hrvatskom književnom jeziku treba, svejedno radi li se o voćki ili njezinu plodu, preporučiti naziv *kivija*, i to s akcentom *kivija* koji je najbliži izvornom, engleskom akcentu. On je prihvatljiviji:

- a) zato što živi na terenu na kojem se nova voćka uzgaja (u okolici Segeta kod Trogira);
- b) zato što u hrvatskom književnom jeziku postoji bar jedna dobro poznata imenica iz istoga semantičkoga kruga koja je nastala na isti način (*kajsija*).

Prvi razlog neće, doduše, mnogo značiti nekima, neivšićevski raspoloženima, koje, kad je riječ o hrvatskom književnom jeziku, „ne zanima ni kako se govori u Pecinom (*sic!*) Ortiješu, ni u Šimundićevoj Bekiji, ni u Lišanima Ostrovačkim kod Benkovca”.¹¹ Drugi razlog neće, opet, mnogo značiti nekima koji su ratnički raspoloženi prema turcizmima u hrvatskom književnom jeziku, pa i prema turcizmu *kajsija* kojemu se suprotstavljaju germanizmom *marelica*. Nadajmo se, međutim, da će i oni prvi i oni drugi također prihvatiti predloženi naziv *kivija*: prvi zbog onoga drugoga, a drugi zbog onoga prvoga razloga.

⁹ Usp. S. Babić, *Grape-fruit*, Jezik, god. XXIII, Zagreb 1975–1976, str. 120–122.

¹⁰ Usp. S. Urban i R. Domac, *Botanika za više razrede srednjih škola*, III. izdanje, Zagreb, 1952, str. 153 („kajsija ili marelica”); J. Dayre, M. Deanović i R. Maixner, *Hrvatskosrpsko-francuski rječnik*, II. izdanje, Zagreb 1960, s. v. *kajsija* (u tome djelu zabilježen je i sinonim *marelica*, ali s oznakom da je pokrajinski); *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, knj. 3, Zagreb 1967, s. v. *kajsija* (u tome djelu nije zabilježen sinonim *marelica*); J. Benešić, *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od preporoda do I. G. Kovačića*, Zagreb 1985, i d., s. v. *kajsija*, s potvrdom iz djela Mijata Stojanovića, i *kajsijski*, s potvrdom iz djela Josipa Kosora (ni u Benešićevu djelu nema sinonima *marelica*).

¹¹ Usp. I. Pranjković, *Naglasak Lišana Ostrovačkih i Priručna gramatika*, Jezik, god. XXXII, Zagreb 1984–1985, str. 23.

S a ž e t a k

Danijel Alerić, Zavod za jezik IFF, Zagreb
UDK 801.3:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 21. veljače 1988.

„Kivija” as Used in Seget Near Trogir

Dealing with the appellations *Actinidia chinensis*, Chinese gooseberry and kiwi, the author recommends the use of „kivija” in standard Croatian for the plant involved.

ONAJ KOJI I ONAJ TKO

Jasna Melvinger

Zdravko Gavran, profesor iz Zagreba, pita što je bolje: *onaj koji je izabran* ili *onaj tko je izabran*. Kaže da ga zbunjuje odgovor koji nalazi u Pavešićevu Jezičnom savjetniku. Tamo s. v. tko piše:

„Treba razlikovati zamjenice *tko* i *koji*. Zamjenica *koji* (u muškom rodu) često se nepravilno upotrebljava mjesto *tko*, koje označava živa bića, bez obzira na spol. To isto važi za: *netko*, *svatko*, *nitko* itd. Prema tome, kad se nešto odnosi na ljude bez obzira na njihov spol i starost, treba upotrijebiti zamjenicu *tko* ili koju njenu složenicu. Dakle, nije dobro: ‚Onaj koji se ne pridržava ovog propisa, bit će kažnjen’, nego: ‚Onaj tko se ne pridržava...’ (jer se propis odnosi na sve podjednako, tj. na muškarce, žene, djecu). Tako i: ‚Ako tko prekrši ovo pravilo ... Svatko tko želi ... Nitko nema prava ... itd.’”

Misli da je ta ocjena preoštra jer iako *koji* ima oblik muškoga roda, odnosi se u općoj upotrebi na sva tri roda onako kao što je *sudac*, *predsjednik*, *profesor*, *student*, u općoj upotrebi zastupnik osoba oba spola, kao što upravo pokazuje E. Barić u trećem broju ovogodišnjega Jezika, odnosno kao što množina m.r. imenica (*stranci*, *susjedi*, *svjedoci*) u općoj upotrebi obuhvaća i osobe ž. spola (*starice*, *susjede*, *svjedokinje*), kao što pokazuje S. Babić kad govori o pretežnosti m.r. (Jezik, XXXII, str. 4).

Zamolili smo dr. Jasnu Melvinger da odgovori na to pitanje i ona je napisala studiozan članak koji prelazi uobičajen odgovor pa ga objavljujemo u ovoj rubrici.

Ur.

Oba ova izraza, i *onaj koji* i *onaj tko* u određenome kontekstu mogu biti sintaktički i značenjski jednakovrijedni te se govornik može slobodno, ne kršeći normativne zahtjeve suvremenog hrvatskog književnog jezika, opredijeliti ili za jedan ili za drugi. To potvrđuju i primjeri iz proznih djela suvremenih hrvatskih pisaca. Može se jedino pripomenuti da je u većine pisaca, u djelima koja ovdje navodimo¹ izraz *onaj tko* češće u uporabi nego izraz *onaj koji*:

¹ I. Aralica, *Graditelj svratišta*, Znanje, Zagreb, 1986; J. Franičević Pločar, *Vir*, Naprijed, Zagreb, 1978; Z. Golob, *Dnevnik 1985*, Mladost, Zagreb, 1987; Z. Majdak, *Tiha jeza*, Otokar Keršovani, Rijeka, 1975; R. Marinković, *Kiklop*, Prosveta, Beograd, 1965; P. Pavličić, *Dunav*, Nakladni zavod